

Başak ERGÜDER¹

Türkiye’de Finansallaşma ve Hukuk: İstanbul Tahkim Merkezi’nin Kuruluşu

Öz

2000’li yıllarda finans sektörünün ekonomi içindeki ağırlığının artması ve finans piyasalarının derinleşmesi, yabancı yatırımcıların artan finansal yatırımlarını güvence altına alacak uluslararası standartlara uyumlu bir hukuki altyapıya duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada amaçlanan İstanbul’da kurulması hedeflenen tahkim merkezinin Türkiye’de finansallaşma sürecine devletin hukuki müdahale aracı olarak yaratacağı etkilerinin ortaya konmasıdır.

Bu çalışmada İstanbul’da bir tahkim merkezinin kurulmasının finans merkezi projesi sürecine katkıları analiz edilecektir. Çalışmada, Türkiye ekonomisinde finansallaşma sürecinin kent ekonomisi üzerindeki etkileri finansallaşma ve hukuk ilişkisi üzerinden ele alınırken, finansallaşma sürecinin Dünya’da yaşanan gelişmeler bağlamında incelenmesi hedeflenmektedir. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi Eylem Planı’nda yer alan tahkim merkezi hedefi finansallaşma ve hukuk ilişkisi bakımından incelenmeyi hak etmektedir. Dünya finans merkezleri ile İstanbul’un karşılaştırılması finansallaşma sürecine hukuk sisteminin uyumunu, hukukun özelleştirilmesi kavramı üzerinden açıklamak bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Tahkim Merkezi, Uluslararası Finans Merkezi, Finansallaşma, Hukuk, İstanbul.*

Financialization and Law in Turkey: The Establishment of Istanbul International Arbitration Center

Abstract

In 2000’s increasing height of financial sector in the economy and financial depth unfolds the need to a legal system that makes guarantee increasing foreign financial investments to the city. In this study, it is aimed to underline the effects of the arbitration center which will be established in Istanbul as a legal instrument of state intervention on financialization process in Turkey.

In this study, establishment of an arbitration center in Istanbul will be analyzed such an extend for its contribution to Istanbul Financial Center Project. In the study, it is also aimed to analyze the effects of financialization process on urban economy in terms of the relation between financialization and legal system, and it will also analyzed the developments in the world economy in terms of financialization. It is important to analyze the target of establishing an arbitration center in Istanbul Financial Center Project in terms of financialization and legal system. Comparing Istanbul with other financial centers in the world is necessary to have the knowledge of the harmonization of judicial system with financialization and the main aim of this study is to explain the whole process conceptualizing the process of “privatizing of legal systems”.

Keywords: *Arbitration Center, International Financial Center, Financialization, Law, İstanbul.*

¹ Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, berguder@istanbul.edu.tr

Giriş

2000’li yıllarda yaşanan finansallaşma süreci, dünya ekonomisi içinde kentlerin çekim merkezi olarak yeniden yapılandırılmasına neden olmaktadır. Post Washington uzlaşmasının yarattığı süreçte yeni üretim tarzı olan Post-fordizm, yaratıcı üretim, finansallaşma, ileri teknoloji, küresel kent olgusunu gündeme getirmektedir. Finansallaşma 20. yy’da kapitalizmin büyüme oranlarının yavaşlaması ve Çok Uluslu Şirketlerin (ÇUŞ) yükselişi ile birlikte yaşanan üç önemli eğilimden biridir (Lapavistas, 2013:17). Finansallaşma ile son 40 yılda finansal birikimin gerçek birikim karşısında asimetrik olarak büyümesi sonucunda finans sermayesi birikimi ile üretken sermaye birikimi arasındaki dengede değişim yaşanmaktadır (Lapavistas,2013:201). Finansallaşma sürecinin gelişimi, gelişmiş kapitalist ülkelerde finansal olmayan girişimcilerin bankalar ile ilişkisinde yaşanan değişim üzerinde tarihsel olarak gözlemlenebilir. Finansallaşma süreci finansal olmayan girişimcilerin finans sisteminde artan işlemleri ile sisteme daha fazla müdahil olmasını sağlamaktadır (Lapavistas,2013:225).

Uluslararası finans merkezlerinin temel işlevleri, uluslararası sermaye akımlarını kontrol ve kumanda etme, esnek uzmanlaşmaya uygun uluslararası işbölümünü sağlama, finans sermayenin dolaşım hızını arttırma olarak tanımlanabilir ve bu işlevleri ile finans merkezleri dünya ekonomisinde finans piyasalarının derinleşmesine katkıda bulunurlar. Bunun yanı sıra Dünya genelinde kent hiyerarşisinde de belirleyici olan uluslararası finans merkezleri, Post-fordizm sürecinde devlet ile sermaye ilişkisinde yaşanan dönüşümün izlerinin açıkça gözlemlenebileceği kentsel mekânlardır. Sermaye ile devletin farklılaşan talepleri Post Washington uzlaşmasının yarattığı yeni kurumsallıklar ile içerilmeye çalışılsa da henüz çatışma düzleminde yer almaya devam etmektedirler. Yeni döneme damgasını vuran çelişkiler, ÇUŞ’ların Dünya ekonomisinde kazandığı ağırlığın yarattığı çelişkiler olarak tezahür etmektedir. ÇUŞ’lar ile vatandaşlar ve politikacılar, emek ile sermaye, ulusal sermaye ile uluslararası sermayenin farklı çıkarları söz konusu olduğu sürece bu aktörler arasındaki mücadelenin belirleyici olduğu düzenleyici çatlaklar (Sassen, 2000:220) finans dünyasının merkezi olan uluslararası finans merkezlerinde yoğunlaşmakta ve devlet-sermaye ilişkisi ile yeniden düzenlenmektedirler. Devlet sermaye ilişkisinin ye-

niden düzenlendiği “düzenleyici çatlaklar”, farklılaşan çıkarların, kimi zaman çatışmalara neden olsa da hukuki altyapı ve sistemlerle asgari düzeye çekilmeye çalışılması yönündeki kurumsal ve yasal düzenlemelere konu olmaktadır. Devletin dönüşümü, bizzat bu çatışmaların merkezinde yer almakta ve çözüm yollarını doğrudan etkilemektedir. Devletin dönüşümü, merkezi yapının gittikçe adem-i merkezileşmesi ile yaşanmaktadır.

Dünya ekonomisinde finansal kuralsızlaşma ve yeni uluslararası yasal rejimlerin kurulması sonucunda devlet, sermaye içine gömülü fakat ondan özerk bir kurumsal yapıya bürünmektedir. Devletin hukuki yapısında yaşanan dönüşümle yürütme ve yargının ayrışmasına, bu anlamda birbirlerinden bağımsızlaşmasına, diğer yandan ise 1970 sonrası yaşanan finansal derinleşme sürecine uygun olarak uluslararası finans merkezleri, sermayeler arası rekabeti düzenleyecek bir formasyona bürünerek mekan ve hukuk sisteminin özelleştirilmesine uyum sağlamaktadırlar. Hukukun özelleştirilmesi, hukuk sisteminde yeni kurumlara ve yeni bir yasal çerçeveye duyulan ihtiyaca uygun bir yapılanmaya gidilmesi ile sonuçlanmaktadır. Finansal ilişkilerin düzenlenmesi ve uzlaşmazlıkların çözümlenmesinde uluslararası tahkim merkezleri sayısının hızla artması bu süreçte ciddi bir rol oynamaktadır. Küreselleşme yeni yasal rejimler ve yasal düzenlemeler ile eski pratikleri yenileyerek, yeniden-biçimlendirerek ulusal hukuk sistemlerini etkisiz hale getirmektedir. Uluslararası ticari davaların ağırlığının artmasıyla ulusal yargı sistemi geri çekilmekte, uluslararası ticarete tahkim merkezlerinin rolü önem kazanmaktadır. Bu gelişmeler, hukukun özelleştirilmesi sürecinin sonuçları olarak görülebilir. 1993 yılında Dünya genelinde 127 olan tahkim merkezi sayısı (Sassen, 2000: 57-58) günümüzde Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kurulması planlanan yeni tahkim merkezleri ile hızla artmaktadır. Diğer taraftan idare hukukunun işlevi küresel ölçekte değişmekte, idare hukukunun kamusal fayda yönünde baskı yaratma fonksiyonu önemini kaybederken, özel sektörün ve devletin ortaklaşan taleplerine yönelik baskı yaratma gücü yeni uygulamalarda ağırlık kazanmaktadır (Sezen, 2002:7-8).

Dünya Ekonomisinde Finansallaşma ve Kent

Neoliberal politikaların kente etkisi konusunda temel olarak yaşanan değişim, uluslararası rekabetin

inde kentin tek başına yer alması, iktisadi krizlerin kentlerin krizine dönmesini hızlandırmaktadır. Kentin krizine çözüm yöntemi olarak yönetişimin yeni kurumsal yapıda etkin hale gelmesi, diğer deyişle siyasi karar vericilerin teknisyen/bürokratlardan oluşması yaratıcı yıkımı (Harvey, 2004; Brenner and Jessop, 2003), birbiriyle yarışan siyasi projelerin yerelin koşulları ve eylem olanaklarını kullanarak ortadan kaldırılması sonucunu doğurmaktadır (Blanco, Griggs and Sullivan, 2014: 3137-3138).

Dünya ekonomisinde kent merkezleri kentin çekim merkezi olagelmışlerdir. 18. yy'da Londra'nın küresel kent olması; Cenova, Mısır, Amsterdam'da yaratılan ekonomiler için bir çekim merkezi olmasıyla, dünya ekonomisinde uluslararası işbölümünün mekânsal örgütlenmesinde etkin bir rol oynamıştır (Brenner, 1998: 4). Dünya kentlerinde yeni sanayiler, ileri düzeyde hizmetler sektörü ve finans sektörünün yaratıcı üretim pratikleri ve yüksek teknolojiye sahip sanayiler uluslararası işbölümüne uygun olarak biçimlenmektedir (Brenner, 1998: 6). Bu sanayiler yaşanan dönüşümde kontrol ve kumanda merkezleri olarak küresel kentleri kurmakta, bankacılık, sigortacılık, finans yönetimi gibi sektörler bu kentlerde yoğunlaşmaktadır. Bu süreç aynı zamanda sermayenin mekânsal dağılımında kentin rolü bakımından sanayileşme sürecinde de önplana çıkmaktadır. 1950-1970 arası Fordist sanayi kenti uluslararası ekonomide büyüme makinesi olarak görülmekteydi. 1970 sonrası küresel kentlerin işlevi, kentin büyümesini ulusal ekonomiye katkısı dışında ele alan yaklaşımlara konu olarak kentler ve bölgeler arasında küresel ölçekte mekânlar arası rekabeti artıran bir hiyerarşinin kurulmasına öncülük etmektedir (TBB, 2009: 21). Küreselleşme, finansallaşma ve neoliberal politika uygulamalarının yaygınlaşması ile kentin büyüme makinesi olması arasındaki ilişkide belirleyici olan uluslararası sermayeler arasında artan rekabettir.

Küreselleşme döneminde kentlerdeki büyüme oranları bakımından oluşturulan sıralamadaki değişikliğin yanısıra kent hiyerarşisi sisteminin yapısı da değişmektedir (Sung-Bok Lee, 2000: 23). Bu dönem kentlerin uluslararası rekabetin ihtiyaçlarına adapte olmaları, yerel yöneticilerin uluslararası işdünyasının fiziki ve toplumsal mühendisliğe yönelik olarak kent planlamasında sözsahibi olmaları, rekabetin kent açısından taşıdığı önemi ortaya

koymaktadır (Sung-Bok Lee, 2000: 26). Küresel kentler, finans ve üretimin merkezi ve aynı zamanda piyasası olan uluslararası finans merkezlerinin kuruluş yerleri olarak Dünya ekonomisinde önemli rol oynamaktadırlar. Kentler artık finans merkezi olmak için rekabet ediyorsa bunun nedeni, ekonomik büyümenin yanı sıra istihdamda, yerel gelirlerde yaşanan artış, ticaret dengesinde kaydedilen gelişmeler gibi ekonomik göstergelerin iyileştirilmesidir (Walter, 1998: 5).

Ekonomik göstergelerin düzenlenmesinde devletin müdahale alanı değişirken, uluslararası sermayenin ulusal sermayeden farklılaşan çıkarlarının kentlerde yarattığı düzenleyici çatlaklar olan uluslararası finans merkezleri de dünyanın farklı coğrafyalarında hızla kurulmaktadır. Düzenleyici çatlaklarda yapılan finansal işlemler, düzenlemeler olmaksızın ulusal hükümetler tıpkı 1997 krizinde olduğu gibi finansal ve iktisadi istikrarsızlık riskiyle karşı karşıya kalacaklardır. Küresel aktörler, firma ya da piyasalar ulusal düzeyde etkileşime girdiğinde ulus-devlet içinde sınır bölgeleri (frontier zones) oluştururlar. Bu bölgeler ulusal ile küreseli tam anlamıyla ayırmaz, bu bölgeler yeni kurumsal biçimlerin oluştuğu ve eski biçimlerin yenilediği toplumsal ve ekonomik etkileşimlere açık olan ekonomik ölçeklerdir. Bu bölgelerde hükümetlerin gücü ya da düzenleyiciliği ortadan kalkmamakta aksine devletlerin kendi dönüşümleri etkili olmaktadır ve süreç içinde küresel standardizasyon sağlanmaktadır. Yeni maliye politikaları ile dünya genelinde Merkez Bankalarının gittikçe birbirine benzeyen bağımsız yapılarında veya 1997-98'de art arda meydana gelen finansal krizlerin Endonezya, Malezya, Arjantin gibi ülkelerde birebir benzer özellikler taşıması, küresel standartizasyonun sonuçlarıdır (Sassen, 2000:227). Hükümetlerin etkisinden uzaklaştırılacak bağımsız MB fikri sınır bölgelerinin düzenleyici çatlak olma özelliğini desteklemektedir. Merkez Bankası'nın hükümetten bağımsız olması ile para politikalarında devletin doğrudan finansal düzenlemelere gitmesi, devletin işlevlerinde yaşanan dönüşümün sonucu olarak devlet müdahalesinin ortadan kalkmadığını sadece biçim değiştirerek dönüştüğünü göstermektedir.

Finansal merkezler için ise kişi başına milli gelirdeki büyüme, sanayi yapısı, uluslararası ticaret yoğunluğu, doğrudan yabancı yatırımlar, istikrar, üretim ve inovasyon, altyapı özellikleri, likidite, açık-

lık, zaman maliyetleri, emek-gücü ve işlem maliyetlerinin düşüklüğü, sermaye gelirleri ve finansal karların vergilendirilmesi ile finansal yükümlülüklerin maliyetlerinin aşağıya çekilmesi önemli göstergelerdir (Walter, 1998:24). Düşük vergi oranlarına sahip yatırım açısından cazip olan ülke ve bölgelerde uluslararası finans merkezlerinin kurulmasının nedeni daha hareketli olan yatırımlar üzerinden alınan düşük oranlı kurumlar vergisinin neden olacağı maliyet avantajıdır (Hines,2009: 4). Uluslararası finans merkezleri ekonomik göstergelerde düzenleyici bir rol oynayarak, uluslararası sermayenin önündeki yatırım engellerini iktisadi açıdan ortadan kaldırmaktadır. Peki uluslararası sermaye önünde siyasi engeller var mı? Kimi uluslararası finans merkezleri için siyasi engellerin tamamıyla kalktığı söylenebilir. Newyork ve Londra tarihsel olarak gelişkin finansal merkezler olmaları nedeniyle kurumsal yapıları güçlü düzenlemeler ile siyasi engellerin ortadan kalktığı merkezler olarak görülmektedir fakat Japonya için hala siyasi engeller olduğu rahatlıkla söylenebilir (Drennan, 1996: 366). Siyasi engellerin varlığı finansallaşma sürecinin kentlerde yarattığı etki ve her bölgenin tarihsel gelişimi ile yakından ilgilidir. Küresel kent hem profesyonel hem de finansal hizmetlerin dünya merkezleridir. Küresel ekonomide Londra, Paris, Tokyo ve aynı zamanda bir yönetim merkezi haline gelen Newyork gibi dünya kentleri üretim aktivitelerini merkezi olarak kumanda eden kentlerdir. Esnek uzmanlaşmanın yarattığı sanayi bölgelerinde yeni fikirler, inovasyon ve kültürel üretimin merkezleri olan yaratıcı kentler kurulmakta ve bu merkezlerin pekçoğu aynı zamanda dünya kenti olmaktadırlar. Pazarlanabilir anaakım ekonomiyi canlandıran fikirler ve üretimler bu merkezlerde gerçekleşir (Obeng-Odoom, 2012: 331-333). Dünya kenti statüsüne sadece büyük şirketlerin yerel seçimleri ile değil, aynı zamanda maliye politikaları ile ulaşılabilir (Douglas, 2000:2322). Dünya kenti finansallaşmış küreselleşme şartları altında sermayenin realizasyonu için bir seçenek olmaksızın çok bir zorunluluktur (Walter, 1998: 3). Küreselleşme döneminde uluslararasılaşmış sermayenin realizasyonu küresel kenti oluşturan bilgi asimetrisi ile bilgi iktidarının oluşmasına yol açarak, sosyo-mekansal eşitsizliklerin büyümesine ve mekansal ayrılmaya neden olmaktadır. Mekansal eşitsizliklerin büyümesi finans çevreleri ve işhaya arasındaki eşitsizlikleri aşmakta, gelir seviyesinde oluşan farklılaşma ile ikametgah alanlarının da mekansal olarak parçalandığı küresel kent formunda gözlemlenmektedir (Godechot, 2013: 3).

Finansallaşma 1970’lerden 1990’ların sonuna kadar ekonomik büyüme oranındaki düşme, tekel ya da oligopollerin dünya çapında artan karlılığı, sermaye birikim süreçlerinin finansallaşması ile yaşanmaya başlar (Marois, 2012: 142). Finansallaşma finansın geleneksel sınırların ötesine geçerek, bireysel, iktisadi-toplumsal yeniden üretim sürecine giderek daha fazla yayılmasıdır (Bedirhanoglu, 2010: 42). Finansallaşmanın iki eğilimden bahsetmemiz mümkündür: İlki finansal olmayan girişimcilerin bağımsız temelde finansal süreçlere artan müdahalesi ile bankaların bireyler ve hanehalkı gelirlerini kıt kaynaklar olarak görmeleridir. Diğer eğilim ise hanehalklarının eğitim, konut, sağlık gibi temel ihtiyaçların karşılanması için finansal sisteme bağımlı olmalarıdır (Lapavistas, 2013:3-4). Finansallaşma dört karakteristik özelliği ile tanımlanır: Finans sermaye üzerine kurulu olması; bankacılık temelli olması; finansal elitin burjuvazi ve yüksek orta gelir gruplarından oluşması; işçileri finansal işlemlere çekerek artan toplumsal tabanı ve popülerliği (Lapavistas, 2013:23). Finansallaşma ile birlikte artan tekelleşme eğiliminin sonucu olan ÇUŞ’lar ve bankalar kar oranlarını arttırmaktadırlar. ÇUŞ’ların yükselişi, üretimin büyüme dinamiklerinin batıdan Çin’e geçişi ilgili olup, İngiltere ve ABD’de finans ve diğer sektörlerdeki sermaye aktivitelerinde genel bir yükseliş olduğu gözlenmektedir (Lapavistas, 2013: 27).

Bankaların yeniden yapılandırılması, açık piyasa işlemleri ve hanehalkı borçlanmasına yönelmeleri finansallaşma ile ilgili bir diğer gelişmedir. Devlet bireylerin gelirlerinin finansallaşması ve artan borçlanma oranlarına karşın finansal karın artışını (Lapavistas, 2013: 39) finansal liberalleşme ve emek piyasalarının esnekleşmesi/derüğülenmesi ile birlikte desteklemekte ve bu süreç neoliberal siyasetin içeriğini oluşturmaktadır (Lapavistas, 2013:42). Finansallaşma sürecinde üretim sektöründe büyümenin azalması, istihdamda meslek sayısının artması (işlerin çeşitlenmesi), artan verimlilik kapasitesi gözlemlenmektedir (Lapavistas, 2013: 27).

Finansallaşma yalnızca bankaların sanayi ve ticaret sermayesi üzerinde kurduğu hegemonya ile açıklanamaz. Finans sektörü yatırım bankacılığı ve finansal sömürü ile daha karlı hale gelir ve finans sektörünün artan bağımsızlığı sözkonusudur. Halk temel ihtiyaçları olan konut, tüketim, eğitim ve sağlık için daha fazla özel finansal kurumlara

başvurur (Lapavistas, 2013:50). Finansal derinleşme dünyadaki tüm finansal varlıkların dünya gelirine oranının 1980’de %109’dan 1990’da %201’e, 2006’da %346’ya yükselmesi ile sonuçlanırken, gelişmekte olan ülkelerde ise bu oran ortalama olarak 1995’te %6’dan 2006’da %14’e yükseldi (Painciera, 2012: 201). Finansal derinleşmenin bir diğer göstergesi kamu borçlarının GSYİH’daki oranının 1989 yılından itibaren %15’in altına inmemesidir. 2000’li yıllarda gelişmekte olan ülkelerde borçlanmanın artışı sözkonusudur. Bu ülkelerde finansal kurumların iç borçlanmadaki payının 2000’de %57’den 2005’te %80’e yükselmesinde finansal kurumların artan gücünün etkileri önemli rol oynamaktadır (Painciera, 2012: 204).

Finansallaşma 1970’lerde küresel kapitalizmde yaşanan bir dönüşümdür ve reel birikim karlarında refah devleti dönemi olarak adlandırılan İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdeki seviyesinin yakanamaması verim artışının düşüşü, GSYİH’da düşüş ve büyümede yaşanan gerilemenin finans ve emek fiyatları üzerinde yarattığı serbesti ile finansal alanın karlılığının artmasından kaynaklanmaktadır. Fiyat serbestisini öğütleyen para politikaları faiz oranlarını düşürerek bankaları serbest pazarlara yöneltir (Tellalbaş, 2011: 81). Gelişmekte olan ülkelerde 1970’lerde başlayan finansal liberalizasyon finansal sistemde fiyatların artışı ve kontrol mekanizmasının güçlenmesi ile başladı. 1980’lerde Washington Uzlaşması ile yeni oluşan piyasaları dünya ekonomisine entegre etti. Yerli piyasalar uluslararası sermaye piyasalarına açıldı ve zengin ülkelerden fakir ülkelere sermaye akımı yaşandı (Lapavistas, 2013:42). Gelişmekte olan ülkelerde yerel finansın büyümesine eşlik eden yabancı bankaların yerli piyasalara girişi finansallaşmanın etkilerini kalcılaştırdı ve gelişmekte olan ülkelerde bu sürecin sonuçları döviz rezervlerinin birikimi, yabancı bankaların kuruluşu, sermaye hesaplarının açılışı ile güçlendi (Lapavistas,2013:43).

Finansallaşma ile ilgili dört temel argümandan bahsetmek olanaklıdır:

1) Arrighi, Magdoff ve Sweezy’in (1987) günümüz kapitalizminde finansal kurum ve aktivitelelerin artan önemine vurgu yaptıkları “tekelci devlet” yaklaşımı (Ruthland, 2010: 1168). Bu yaklaşımda devlette yaşanan dönüşüm ve tekelci karlara sahip olan ÇUŞ’ların devlet üzerindeki etkisine odaklanılmaktadır.

2) Düzenleme teorisyenlerinin şirket yönetiminin baskın olduğu ve hissedarların karlılığı üzerine kurulu finansallaşmış rekabetin güçlendirilmiş formu yaklaşımı (Ruthland, 2010: 1169).

3) Bankacılık temelli sermayenin piyasa temelli finansmana karşı gelişmesi, şirketlerin faiz sermayesine yönelmesindeki artışa dikkat çeken finansallaşma yaklaşımı. Buna göre 1920’lerde finans kapitalin ortaya çıkışı finansal olmayan sektörleri destekleyen yapılarla olmuştur. 1980-82 döneminde, 1920’lerden kalan finansal genişleme sektörel düzenlemeler ile yeniden işlem yapılabilir hale getirildi. Finans sektörü borçlanma temelli olmaktan çıkıp finansal olmayan sektörden bağımsızlaştı ve finans kuruluşların karlılığı ve spekülasyon faaliyetlerinden kazanılan gelirler arttı (Kotz, 2008:26).

4) Ticaretin küreselleşmesi, Bretton Wood Sistemi’nin çöküşü, ekonomide düşük düzeyde seyreden ücretler ile finansın değişen yeni rolüne odaklanan ve finansal olmayan tüm aktiviteleri bu dönüşümün basit sonuçları olarak ele alan yaklaşım (Ruthland, 2010: 1170).

Finansallaşma, aracı kurumlar ve uygulamaları ile sermaye birikiminden daha fazla ekonomik otorite tarafından biçimlendirilen bir sisteme dayanmaktadır. Kredi sistemi ve ilişkileri basitten karmaşığa doğru tarafların birbirine güvenine dayalı ve tamamen toplumsal güvenilirlik tarafından kapsanan bir sistemdir (Lapavistas, 2013: 123).

Devleti etkileyen özel politikalar devlete desteğin ya da direncin toplumsal temellerine dayanmakta olup, hegemonik projenin doğası devlet gücü burada merkezi olarak konumlanır (Jessop, 1983: 99). Devlet uzun vadeli çıkarları doğrultusunda politika üretir. Yasama, yürütme ve yargı arasındaki güç ayrılığı devletin farklı kapitalist fraksiyonlar arasında arabulucu olmasını sağlar (Oğuz,2012: 2-3). Para ve maliye politikalarını etkileyen devletin uzun vadeli çıkarları noktasında finansallaşma sürecini kontrol ve denetleme gücü azalmamaktadır.

1973’de Bretton Woods anlaşmasının çöküşünün ardından kur oranlarının esnek olması ve sınırlar arası sermaye akımları hızla deregülasyona yol açtı. Gelişmekte olan ülkelere sermaye ihracatı özel sektörün yatırım kararlarından çok devletlerarası finansal ilişkilerin sonucu olarak gerçekleşti. Devlet, finan-

sallaşmanın etkilerini düzenleyerek ve finans sisteminin çerçevesini kurarak finansallaşmanın yarattığı etkileri yumuşatarak ve uluslararası para dolaşımı üzerindeki finansal kontrolünü arttırarak, süreci kolaylaştırıcı bir rol oynamaya başladı (Lapavistas, 2013: 193). Finansallaşmanın birinci dönemi, 1980’lerden 1990’ların sonuna kadar Washington Uzlaşması ile hazırlanan reform programlarında amaçlanan “devletin küçültülmesi” ile ekonomi bürokrasisinin oluşturulması, uygulamaya başlanmıştır. Yürütme içinde ekonomi bürokrasisinin etkin olması, yürütme ve yargı arasında çatışma düzleminin derinleşmesi ile sonuçlanmıştır (Oğuz, 2012:3). Washington Uzlaşması gelişmekte olan ülkelerde finansal sistemi bankacılık temelli, hükümet kontrolünde yapılar olmaktan çıkararak piyasa temelli, güce dayalı, özel kurum ve mekanizmalara doğru sürüklemiştir. Washington Uzlaşması’nın bileşiminde yerel ekonomilerin uluslararası sermaye hareketlerine açılması, özellikle zengin ülkelerden fakir ülkelere kalkınmayı geliştiren sermaye hareketlerinin artışı sözkonusudur. Washington Uzlaşması yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelere girişini ve bu yolla gelişmekte olan ülkelerin finansallaşma sürecine bağlanmasını sağlamıştır (Lapavistas, 2013:245-246).

Finansallaşma ile birlikte devletin dönüşümüne otoriter devlet biçimi eşlik etmekte, küreselleşme sürecinde siyasal alanın daralması, devlet aygıtının güçlenmesi, devlet aygıtı içinde yürütmenin yargıdan özerkleşerek önplana çıkması süreçleri yaşanmaktadır (Oğuz,2012: 4). 1990’ların sonundan itibaren Post Washington Uzlaşması ile devletin tüm bölmelerinin, yasama, yürütme ve yargının neoliberalleştirilmesi, devletin işlevinin yeniden tanımlanması ve devlet-özel sektör ilişkisinin dönüşmesi sözkonusu olmaktadır. Buna göre devlet, özel sektör ile yakın ilişki kurarak özel sermayeyi “uluslararası rekabetten” korumak ve ayakta kalmasını sağlamak için gerekli bilgiyi sağlayacaktır. Bu durumda devlet sermaye içine gömülü ama ondan özerk olmalıdır (Oğuz,2012: 6). Bu ise yönetim kavramında net ifadesini bulmaktadır. Küresel kentler ulusal ekonomik alanın dışında olmayan sermaye akımlarının gömülü olduğu yerler olarak görülmelidir. Uluslararası para ve kredi sistemine geçiş, ticaret yönetimi gibi gelişmeler ile devlet ulusal ekonomi üzerindeki gücünü/ denetimini kaybederken ÇUŞların güçlenmesi ve kontrolü sözkonusudur. Post-fordist paradigmaya geçiş ile devletin öncelikli ekonomik işlevleri yeniden yapılandırılır, esnek sermaye rejimleri, dev-

leti uluslararası rekabet için arz yönlü politikalara ve refah devleti politikaları yerine esnekliğin taleplerini karşılamaya doğru konumlandırılır (Jessop, 1994: 262).

Son 30 yılda devletin ekonomiye müdahalesi enflasyonu oluşturma hedefine yöneldi. 1990’lardan itibaren para politikaları Merkez Bankası’nın bağımsızlığı ve enflasyon hedeflemesine yönelik kurumsal rejime dayanmaktadır. 2000’li yıllarda yaşanan krizler enflasyon hedeflemesinden önemli bir çıkış olmasına rağmen, aynı zamanda devletin finansal alana müdahale gücünün yeniden tanımlanması ve devlet destekli Merkez Bankası parasının önplana çıkmasına da yol açtı (Lapavistas, 2013:101). 2007 Krizine kadar büyük uzlaşma kurumu olan Merkez Bankalarının bağımsızlığı ve enflasyon hedeflemesinin savunulması illüzyonu büyük finansal krizin sonrasında çökmüş, bu süreç ise para ve finansın günümüz kapitalizmde ne kadar güçlü yıkıcı etkiler yaratabileceğini göstermiştir (Lapavistas, 2013: 193). Merkez Bankası devletin bankası haline gelirken, ulus devletinin rezervlerinin dünya parası olarak tutulması finansallaşma sürecinin uluslararası sermayenin kontrolünde ilerlediğini göstermektedir. Finansallaşma Merkez Bankası ile devlet arasındaki sıkı bağlara dayanmakta, Merkez Bankası’nın devletten bağımsız hareket etmesi, finansallaşmış kapitalizmde kamu borçlanmasının fiyatlanmasında devlet garantisinin devam etmesine engel olmamış aksine borçlanmanın devlet garantisi altında devam etmesini mümkün kılmıştır. Merkez Bankası’nın rezervlerinin güçlü olması, pek çok holdingin devlet garantili borçlanmayı tercih etmesine neden olmakta, Merkez Bankası’nın temel görevi olan para piyasalarında faiz oranlarının belirlenmesi, Merkez Bankası’nın devletten bağımsızlığına karşın devlet varlığının üzerinde yarattığı güveni piyasalar açısından ortadan kaldırmamaktadır (Lapavistas, 2013: 193).

Finansal liberalleşmenin temel özelliği 1990 ve 2000’li yıllarda ulusal ekonomilerin uluslararası finans piyasalarına açılması olarak özetlenebilir. Özel uluslararası finans kurumları gelişmekte olan ülkelerin artan dış borçlarını yeniden açık piyasa işlemleri ile finanse etmeleri ve sermaye hesaplarının liberalizasyonu sonucunda yerel ekonomileri uluslararası finansal operasyonlara açarak avantajlı bir konuma yükselirler (Painciera, 2012: 87-188).

Finansallaşma sürecinde uluslararası sermaye, finans kurumlarının artan gücü ve ABD dolarının borçlanma aracı olarak kullanılması ile gelişmiş ülkeler lehine finansal krizleri yönetme olanağına kavuşmaktadır (Painciera, 2012: 201). 1970 sonrası aşırı arz sorunu devletin doğrudan müdahalesi yerine devlet tarafından garanti altına alınan ucuz krediler yoluyla şirketleri ve hanehalklarını borçlandırma ve kamu borcunu özel borca çevirerek çözüme yolu tercih edildi (Bedirhanoglu, 2010: 49). Devlet müdahalesi hanehalkı ve şirketleri iktisadi faaliyetin içine tekrar çekmek; hanehalklarının borçlandırılması, yatırım malları talebindeki artışın tüketim malları talebindeki azalışı telafi etmesine yöneliktir. 1980'li yıllarda *Özelleştirilmiş Keynesçilik* uygulamaları ile karlılıkta yaşanan düşüşte toparlanma yaşanmış, finans sektörü spekülasyonlar ile olağanüstü boyutlara ulaşmıştır. Finansal sektörün hızla büyümesi, diğer sektörlerde azalan karlılık ve düşük faiz oranları nedeniyle bir büyüme yanığı yaratır. 1980 sonrasında kar oranlarındaki düşüş 1981-2001 arası faiz oranlarının %14'ten %1'e kadar gerilemesi sağlanmıştır. Gerekli finansal atık üretiminin sınırına gelmesi, 2000'li yıllarda kriz yaşanmasına neden oldu (Bedirhanoglu, 2010: 56). 2000'li yıllarda istihdamdaki düşüş ve verimlilik göstergelerinde önemli bir kalem olan teknolojiye ilişkin verimlilikte yaşanan düşüşle birlikte sağlanan büyüme, düşük verimlilikli büyüme olarak adlandırılmakta (Lapavistas, 2013:183) ve finansallaşmanın sonuçları arasında görülmektedir.

Türkiye'de Finansallaşma Süreci ve İstanbul Finans Merkezi

Türkiye'de finansallaşma süreci, finansal olmayan şirketler ile finansal piyasalar arasındaki ilişkiye değişimde gözlemlenebilir. Buna göre finansal olmayan işletmelerden finansal piyasalara yapılan temettü ve faiz ödemeleri artış göstermektedir (Tellalbaş, 2011: 26). Finansal sistemin temelini %88,2 pazar payı ile bankaların oluşturduğu (Tellalbaş, 2011: 113) Türkiye'de, finansal sistemin GSMH içindeki büyüklüğü 2000'de %116'dan 2009'da %148,2'ye yükseldi (Tellalbaş, 2011: 116).

2001 Krizi sonrası Türkiye'de yabancı banka sayısında artış yaşanmış, 2007 sonrası yabancı bankaların pazar payı %39,7'ye yükselmiştir. Bankacılık reformu 2001 Krizi sonrasında bankaları sabit

sermaye yatırımlarına yönlendirici etkide bulunarak, finans sermayenin üretken yatırımlara yönlendirilmesini sağlamış, böylece finansal derinleşme süreci bankacılık temelli ilerlemiştir (Oğuz, 2012: 8). Bu süreç yerel bankaların yabancı bankalarca satın alınması ile birlikte sermayenin uluslararasılaşması süreci olarak yaşanmaktadır. Washington Uzlaşması ile başlayan bu süreç Türkiye'nin yanısıra Brezilya, Arjantin ve Meksika gibi pek çok gelişmekte olan ülke için doğrudan yabancı yatırımlarda adaptasyon sorunu yaratmaktadır (Tellalbaş, 2011:124). 1985'ten sonra iç borçlanmada yeni bir dönem Merkez Bankası ve Hazine tarafından çıkartılan tahvil ve bonolar aracılığıyla bankalar arası para piyasasının oluşması, reel kesimde yer alan şirketleri, finansman konusunda para piyasasından bağımsız hale getirmektedir. Finansallaşmanın öncüleri, finans ya da sanayide yönetici olan ve finans fonksiyonlarını kendileri yerine getiren çağdaş rantiyecilerdir (Tellalbaş, 2011:171).

2012 sonunda doğrudan yabancı sermaye yatırımları (NFA pozisyonu) Türkiye, Meksika, Güney Afrika, Kolombiya, Hindistan'da 21. yy'ın başlangıcına göre ciddi oranda düşüş eğilimi göstermektedir (Akyüz, 2014: 10). Türkiye ile birlikte Brezilya, Meksika, Arjantin, Güney Afrika gibi gelişmekte olan ülkelerde 2000 yılında toplam dış borcun GSYİH'daki payı %1 iken, bu oran 2013'ün sonunda %17'ye ulaşmıştır (Akyüz, 2014:18). Bu ülkelerde devlet tahvillerinin yurtdışında tutulması yerel yargının konusu haline gelir. 2013'ün sonunda Malezya ve Tayland'da tahvillerin %93'ü uluslararası piyasalarda ülke vatandaşı olmayan girişimcilerin elinde tutuluyordu. 2013 sonunda Brezilya ve Meksika'da bu oran %70, Peru ve Türkiye'de bu oran %35-45 arasındadır ve kamu borçlanması içinde yabancıların payında da artış yaşanmaktadır (Akyüz, 2014: 25).

Uluslararası finans merkezleri finans sermayesinin toplandığı, dağıtıldığı, harcandığı, özetle dolaşımda olduğu mekanlar, merkezler olarak anlaşılmalıdır. Finansal ve ticari açıklığa sahip olma uluslararası finans merkezlerinin en önemli özellikleridir. 1980 sonrasında uluslararası finans merkezlerinin kişi başına büyüme oranının %3,3 ile %1,4'lük Dünya ortalamasının çok üzerinde olması, uluslararası finans merkezlerinin yabancı yatırımlar bakımından cazip olmasının yarattığı büyüme hızından, gelir artışından kaynaklanmaktadır (Hines, 2009: 4). Uluslararası finans merkezlerinin eko-

nomik büyümeye olan katkısı finans ve diğer sektörlerde yarattığı değere bağlıdır. Uluslararası finans merkezleri, finans ve diğer sektörlerde üretim sürecinde düşük vergi maliyetleri ile rekabet avantajına sahiptir (Hines, 2009: 14). Uluslararası finans merkezlerinin sahip olduğu vergi avantajı vergi oranlarının düşmesine karşın toplam vergi gelirlerinin tabana yayılmasına izin veren bir mülkiyet yapısı ile azalmayan vergi gelirin ve aynı vergi kaynaklarının farklı vergilendirilmesi ile rekabet eden ülkelerin uluslararası vergi rekabetinden sağladığı kazanca dayanmaktadır. Uluslararası finans merkezlerinde yabancı şirketlerin sermaye kaynaklarından daha fazla vergi geliri elde edilmesi ile hem doğrudan yatırımları etkilemeyen hem de vergi gelirini azaltmayan bir düzenlemeye gidilmektedir (Hines, 2009: 31-32). Dünya ekonomisine büyüme hızında katkıda bulunan uluslararası finans merkezlerinin, yerel monopollerin kurulmasını engelleme, faiz oranlarının düşürülmesi, kredi dağılımının sağlanması, finansal yapının güçlü ve istikrarlı olması yönünde pek çok farklı katkısı, finans piyasalarını disipline etme gücüne dayanmaktadır (Hines, 2009: 12). Diğer yandan finans merkezleri sosyo-mekansal eşitsizlikler de yaratmaktadır. Finansallaşmanın mekansal ayrışmaya neden olması sonucunda ortaya çıkan eşitsizlikler, ulaşım maliyetlerindeki düşüşün radikal biçim alması neticesinde gayrimenkulleştirme süreci ve finansal aktivitelerle birlikte sınır ötesine taşınmaktadır (Godechot, 2013: 6).

Uluslararası finans merkezleri ulusal ve uluslararası sermayeler arasındaki rekabetin de düzenlendiği kentsel mekânlardır. Bir finans merkezini rekabetçi yapan özellikler iş ortamı, finansal sektörün gelişimi, altyapı, insan kaynağı ve yarattığı imajdır (QFC, 2015: 2). Uluslararası finans merkezleri, rekabet açısından üç temel avantaja sahiptir. Bunlardan ilki finans merkezlerinin küresel düzeyde erişilebilir merkezler olmasıdır. Bir finans merkezindeki iktisadi değer %70’i diğer merkezlere ihraç ediliyorsa küresel, değer %50’si diğer merkezlerde gerçekleşiyorsa uluslararası merkezdir (QFC, 2015:11). İkinci avantaj, uluslararası finans merkezlerinin sahip olduğu ürün çeşitliliği ve finans endüstrilerinin genişliğidir. Son olarak finans sektörünün derinliği, yatırım yönetimi, bankacılık, sigortacılık, profesyonel işler ve hükümetin finans piyasalarını derinleştirici uygulama ve düzenlemeleri ile finansal derinleşme düzeylerini artırma olanağına sahip olmaları sayılabilir (QFC,

2015: 12). Uluslararası finans merkezlerinin avantajları olan bu özellikler gözönüne alındığında yalnızca iki kent küresel finans merkezi olarak tanımlanmaktadır, bunlar Londra ve Newyork’tur. Bu iki kentin özellikleri finansal hizmetler hacimlerinin, sınır ötesi işlemlerinden daha geniş olması, yabancı mali kurumların finansal hizmetler sunumunda ağırlıklı olması, uluslararası alanda fon sahipleri ile fon kullanıcılarını buluşturması ve finansal kurumların sınır ötesi işlemler amacı ile bu kentsel mekânlarda yer almasıdır (Gündoğdu ve Dizman, 2013: 3)

İstanbul’un uluslararası finans merkezi olma serüveni, 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı (ÇDP) ile başlamış, Ataşehir finans merkezi olarak seçilmiş ve Anadolu Yakası’nın alt merkezleri Ataşehir’e coğrafi olarak yakın olan Ümraniye, Kartal ve Sabiha Gökçen Havaalanı etrafı olarak tespit edilmiştir (Referans Gazetesi, 14.02.2009). İstanbul’un bir finans merkezi olabileceği yönündeki tezde 2001 Krizi sonrası Türkiye ekonomisinin “güvenli bir liman” haline geldiği ve 11 Eylül olayları sonrası Körfez sermayesinin yeni arayışlara gireceği, İstanbul’un bu süreçten üretim, ticaret ve finans hayatında yaşayacağı canlanma ile çıkacağı varsayımı ağırlık kazanmaktadır (Çoşkun, 2011: 527). İstanbul’un bölgesel finans merkezi olacağı yönündeki iddia ise Z/YEN, Forbes Dergisi GFCI sıralaması gibi pek çok uluslararası endekste İstanbul’un yer almaması gerçeğinden hareketle savunulmaktadır (Çoşkun, 2011: 529-530). *Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı*’nda yakın vadede İstanbul’un finans merkezleri arasında yer alacağı varsayımına karşın, yabancı yatırımlara yönelik yapılan anketlerden düzenleme anlayışında değişim ve vergi sisteminin iyileştirilmesinin öncelikli alanlar olarak belirlenmesinin gerekli olduğu, finansal ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi noktasında ise siyasal istikrarsızlıklar ve makroekonomik koşullarla beraber artan işlem maliyetlerinin engel oluşturacağı sonucu çıkmıştır (Çoşkun, 2011: 533).

Türkiye açısından bir diğer önemli sorun finansal az gelişmişlik sorunudur. Türkiye’nin finansal olarak az gelişmiş bir ülke olması, 1980 sonrası dönem Mevduat/GSYİH oranının oldukça düşük olması ve finansal piyasaların derin ve güvenilir olmaması ile açıklanamaz aksine önemli ölçüde sermaye hareketlerinin yarattığı kırılganlığın olumsuz sonuçları az gelişmişlikte etkili olmuş-

tur. Borçlanmada ise yüksek faiz oranları nedeniyle Türkiye uluslararası sermaye açısından yeterince güvenilir bulunmamaktadır (Çoşkun, 2011: 534-535). *Küresel Rekabet Raporu*'nda ikinci aşamada yer alan verimlilik odaklı ekonomiler içinde yer alan Türkiye'nin en başarısız olduğu alanlar kamu maliyesi, fiyatlar, temel teknolojik bilimsel altyapı, eğitim ve istihdamdır (Çoşkun, 2011:544). İstanbul ise bölgesel üretim/ticaret merkezi olması, doğrudan yabancı sermaye yatırımların payının artması, nitelikli beyaz yakalı işgücü arzı gibi bazı avantajlar taşımaktadır. İstanbul'un altyapısının zayıflığı, dışa bağımlı büyüme, işsizlikle büyüme, az gelişmiş finans sistemi, yüksek enflasyon ve reel faiz oranları ise sahip olduğu dezavantajlarıdır (Çoşkun, 2011: 553-556).

İstanbul Finans Merkezi Eylem Planı'nda hedeflenen İstanbul'un küresel finans merkezleri sıralaması içinde ilk 25 içinde yer alması, Türkiye'nin finansal gelişmişlik açısından ilk 30 ülke içinde yer alması ve finans sektörünün GSYİH'ya oranının %6'ya çıkarılmasıdır (DPT,2009). İstanbul'un finans merkezi olarak sahip olduğu avantajlar coğrafi konumu nedeniyle erişebilirlik, diğer finans merkezlerine yakınlığından dolayı ulaşım maliyetlerinin düşük olması, nitelikli/egitimli işgücünün gelişme potansiyeli, yaşam kalitesi, farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmesi, kurumlar vergisi rejiminin sürdürülebilir ve öngörülebilir olmasıdır. Bireysel vergi rejiminin basit ve etkin olması, profesyonel hizmetlere erişebilirlik, 2002-2012 döneminde EU bölgesinde %68'den %93'e yükselen kamu borçlanmasının GSMH'ya oranının, aynı dönem Türkiye için %74'den %36'ya düşmesi ise Türkiye'nin bir uluslararası finans merkezine sahip olma noktasında sahip olduğu makro ekonomik göstergelerdeki pozitif yönlere (Önder, 2013).

GFCI'ye (Küresel Finans Merkezleri İndeksi) göre istikrarlı milletler üstü kategorisinde olan İstanbul, Asya-Pasifik Bölgesi'ndeki finans merkezleri ile birlikte en çok dikkat çeken 15 finans merkezinden biri olarak değerlendirilmektedir (Gündoğdu ve Dizman, 2013: 6). Uluslararası bir finans merkezi olma hedefi henüz gerçekleşmeyen İstanbul, ülke içinde finansal kurumlar, piyasalar ve işlemlerin yoğunlaşması sonucunda ulusal bir finans merkezi olma vasfını taşımaktadır (Gündoğdu ve Dizman, 2013: 14). 2013 yılında 21 yabancı bankaya evsahipliği yapan İstanbul uluslararası sermaye ile bağlantısını ve finansal derin-

leşmesini, bankacılık alanında yerel piyasaya giren yabancı banka sayısındaki artış ile gerçekleştirmektedir (Gündoğdu ve Dizman, 2013: 5).

İstanbul'u diğer finans merkezlerinden ayıran karakteristik özelliği emek maliyetlerinin düşük olması ve ofis mesafelerinin yakın olmasının yarattığı gayrimenkul avantajları nedeniyle iş yapma maliyetinin (cost of doing business) düşük olmasıdır (TBB, 2009: 8). *Avrupa 2020 Stratejisi*'ne göre AB'deki finans merkezlerinde hanehalkı, işadamları ve hükümetleri için maliyetleri düşürmek ve finansal hizmetleri desteklemek bütünleşmiş bir AB piyasasının potansiyel olarak açığa çıkması ve özel sermayenin finansal büyümesi için gereklidir (The City UK, 2011: 1). İstanbul'un uzun vadede hizmetler sektörü merkezli bir büyüme programının olması da iş yapma maliyetinin sağladığı avantaja dayanmaktadır. İstanbul'un uluslararası finans merkezi olması ile amaçlanan sadece bir altyapı yaratmak için değil, bölgesel-küresel lider olarak bunun pazarlanması için de elzem olduğu iddia edilmektedir (Fu, 2015:8-9).

İstanbul Finans Merkezi Projesi'nde Tahkim Merkezi'nin Kuruluşu

Ali Babacan: “ Kendi kolluk gücü olan, kendi yaptırım mekanizmaları olan finans sektörünün tüm hassasiyetlerini bilen, konuyu derinlemesine anlayan ve böylece hızlı, güvenilir, tutarlı kararlar üreten mahkemeler istediğimiz nokta bu (TBB,2012:12). ”

Babacan'ın finans sisteminin yaptırım mekanizmaları olarak bahsettiği hızlı, güvenilir ve tutarlı mahkemelere duyulan ihtiyaç, İstanbul'da uluslararası tahkim merkezinin kuruluşu nedenlerini oluşturmaktadır. Uluslararası sermaye birikiminin hızına uygun zaman maliyetini düşürecek ve finans sistemini düzenleyecek bir hakemlik kurumu, tarafsız ve bağımsız bir yaptırım mekanizmasının sağlanması tahkim merkezinin kuruluşu ile mümkün olacaktır. Böylece uluslararası finans merkezi projesi kapsamında uluslararası sermayenin talep ettiği tahkim merkezine ve Merkez Bankası'nın İstanbul'a taşınması ile süreci destekleyecek bağımsız kurumların güvencesi altında uluslararası sermaye, birikim hızını arttıracak düşük maliyetlere kavuşacak, finans sermayesi birikiminin düzenleyici çatlakları bir sınır bölgesi olarak İstanbul'da yoğunlaşacaktır.

Finans sistemi içinde borçlanma mekanizması, taraflar arasında güvene dayanmaktadır. Öyle ki karşılıklı güveni zedeleyecek coğrafi ve iktisadi riskler kalıcı sermaye yatırımlarını doğrudan etkilemektedirler. İstanbul’da kalıcı yatırımların neden bu kadar az olduğu ise tamamen güven ilişkisini zedeleyen hukuki altyapı sisteminden kaynaklanmaktadır. Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan liberal politikaların adalet sistemi üzerinde iki boyutlu etkisinden bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki idari hukukun uygulandığı kamusal alanların özel hukuk sistemi lehine daraltılmasıdır. Diğeri ise ulusal hukuk sisteminin yabancı sermaye yatırımlarını özendirmek için uluslararası tahkim merkezleri lehine daraltılmasıdır (Sezen, 2002:9).

Tahkim merkezleri uyuşmazlıkların çözümü, yargılama maliyetlerinin düşürülmesi, güvenilirlik, gizlilik, yargılamada demokrasi, karar tesisinde güncellik gibi fonksiyonlara sahiptir. Türkiye’de tahkim kanunlarında devletin tahkim anlaşmalarına müdahalesi önünde hiçbir kısıtlama olmaması, özellikle 1999 yılında Anayasa’da yapılan değişiklik ile idari mahkemelerin yargıçları yerine tarafların özel bir sözleşme ile tahkim yapabilmesi mümkün hale getirilmek suretiyle devletin müdahale alanını oldukça daraltmıştır. Tahkim kurumuna başvurular, uluslararası şirketlerin farklı ülkelerdeki belirsizlikleri bertaraf etmek ve haklıklarını tarafsız bir merkezde ispat etme imkânını sağlamaktadır (Dağlı ve Çakır, 2009: 28). Tarafsızlık ve bağımsızlık uluslararası sermaye açısından başarılı tahkim için gereklidir ama tek başına yeterli olmayacaktır. Tahkimi başarılı kılan, yargının müdahalelerini minimize etmesi ve ekonomik çözümler sunmasıdır. Başarılı tahkim, profesyonel idarecilerin ve tarafların en az zararla süreçten çıkmasının sağlanmasıdır (Slate, 1996: 63-64).

Tahkim yasası aynı zamanda tahkimin yeri yasasıdır. Ulusal mahkemeler tahkim yasası izin vermedikçe tahkim sürecine müdahale edemez (Bulut, 2011: 39). Bu yönüyle tahkim yasası finansallaşmanın bir eğilimi olan sermayenin uluslararasılaşmasına izin veren ve devlet-sermaye ilişkisinde devletin gömülü özerkliğinin yeniden üretecek bir yasal düzenlemedir.

2001’de Uluslararası Tahkim Kanunu’nda yapılan bir değişiklik ile modern tahkim kuralları getirilmesi, uluslararası sermayenin genel ve özel çıkarlarına uygun bir prosedürün oluşmasına kat-

kıda bulundu. 2001 yılında Uluslararası Tahkim Yasası’nın Türkiye’de yürürlüğe girmesinden 2011 yılına kadar Türkiye’de tahkim süreci 1927 yılında çıkartılan 1086 sayılı Hukuk Usülü Muhakeme Kanunu’na göre uygulanıyordu. 2011’de çıkartılan 6100 sayılı yeni Hukuk Usülü Muhakeme Kanunu ile yerel uygulamalar da dahil olmak üzere tüm uygulamalar uluslararası tahkim sürecine daha entegre bir prosedüre kavuştu. 6100 sayılı Kanunun 407. maddesi ile tahkim süreci düzenlenirken iki temel kriter oluşturuldu. Buna göre sorunun uluslararası bir unsurun sahip olması ve tahkim yerinin Türkiye olması yeni prosedürün temelini oluşturmaktaydı (Demirkan ve Aydın, 2013: 39). Tahkimin amacı iki taraflı anlaşmalar ve çok taraflı sözleşmelerde uluslararası alanda entegrasyonun sağlanması ve ortak müşterekte buluşmasıdır (Dağlı ve Çakır, 2009: 120). Tahkimde bu amaca yönelik olarak, her iki tarafın üzerinde anlaşmaya vardığı konular dâhilinde ortaya çıkabilecek bir anlaşmazlığın devlet yargısı dışında hakem kararına başvurmak suretiyle çözümlenmesi önplana alınmaktadır (Dağlı ve Çakır, 2009: 113).

İstanbul’un 10 yıl içinde bölgesel, 30 yıl içinde uluslararası finans merkezi olması hedefine yönelik ana başlıklardan biri uluslararası standartlarda işleyen bir hukuki altyapının oluşturulması, uluslararası ve ulusal finans kuruluşlarının ihtiyaçlarını karşılar nitelikte bağımsız ve özerk yapıya sahip bir tahkim merkezinin kurulmasıdır (Şahin, 2013:137).

İstanbul Finans Merkezi Eylem Planı’nda yedi temel kriterden biri hukuki altyapının geliştirilmesidir. Burada üç temel ayaktan bahsetmek olanaklıdır: Tahkim merkezinin kuruluşu, finans sektörüne yönelik ihtisas mahkemelerinin oluşturulması ve mevzuat çalışmaları. *İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Raporu*’nu hazırlayan DPT’ye göre İstanbul’un uluslararası finans merkezi yapılabilmesi için hukuki alanda gelişim kaydedilmesi, finansal alandaki sorunların etkin çözümlerinin oluşturulabilmesi, uluslararası tahkim merkezinin kurulması ve bu alanda yasaların çıkartılması gereklidir. Uluslararası finans merkezi olma yolunda uyuşmazlıkların süratli ve etkin bir şekilde çözümüne yönelik olarak yargı sisteminde iyileştirmelerin sağlanması İstanbul Finans Merkezi projesinin ilk önceliğidir. İstanbul’da bağımsız ve özerk yapıya sahip uluslararası alanda rekabet

edebilecek düzeyde kurumsal bir tahkim merkezinin oluşturulması ve arabuluculuk sisteminin etkin bir şekilde kullanılmasının sağlanması ise İstanbul Finans Merkezi projesinin ikinci hedefidir (DPT, 2009). İstanbul'da bir tahkim merkezinin kurulması için yeterli talebin olmasına karşın tahkim için alternatif yapıların eksikliği İTO'nun İstanbul'da uluslararası bir tahkim merkezinin kurulabilmesi yönündeki incelemeleri ve uluslararası tahkim yasasının çıkarılması yönündeki çabalar ile tamamlanmaya çalışılmaktadır (DPT,2009: 168).

Türkiye'de tahkim uygulamasını düzenleyen iki temel kanundan bahsetmek mümkündür: Tahkime dair UNCITRAL Model Kanunu'nu benimseyen 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ve bu kanun ile uyumlu olan, 1 Ekim 2011'de yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu. Aynı zamanda Türkiye, 1957 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Birleşmiş Milletler New York Konvansiyonu'na taraf bir ülke olarak güncel içtihatı ile de tahkime elverişli bir altyapıya sahiptir. Diğer yandan tahkime ilişkin hakem kararının belirli bir sürede verilme zorunluluğu ve farklı mahkeme ve Yargıtay dairelerinin içtihadındaki uyumsuzluk, Türkiye'de tahkim sürecinde sağlanan bu uyumu bozabilecek uygulamalara neden olma riskini taşımaktadır. İstanbul'da kurulacak tahkim merkezinin uluslararası tahkim merkezi olarak kuruluşu tahkimde yaşanabilecek uyumsuzlukları ortadan kaldırmak için gerekli bir adım olmakla birlikte iç hukukta yer alan tahkim kanununun uluslararası tahkim mevzuatına uygulanmasındaki temel sorun hukuki altyapı eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Calvo Teoremine göre her şart altında anlaşmazlıkların yerel yargıya götürülmesi sözkonusu iken, Drago Teoremi, uyuşmazlık halinde tahkim yoluyla hakeme gidilmesini öngörmektedir (Dağlı ve Çakır,2009: 119). Tahkim merkezleri hakem süreci ile karar verme uygulamasını yerleştirerek, yargılama hızını artıracak ve yargılamada oluşan maliyetleri düşürecek düzenlemelerle uluslararası sermaye yatırımlarının yöneleceği finans merkezleri açısından hukuki altyapıyı düzenleyen bir kilit kurum olarak görülmelidir.

İstanbul Tahkim Merkezi'nde uyuşmazlıkların mahkeme yoluna başvurulmadan daha kısa sürede çözülebilmesi için öngörülen alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri geliştirilecek ve kurumsal olarak arabuluculuk imkanı sunulacaktır (Kal-

kınma Bakanlığı, 2014: 28). İstanbul'da bir tahkim merkezi kurulması *İstanbul Finans Merkezi Eylem Planı*'nda belirtilmiş olup, bu yönde çalışacak kamu ve özel sektör temsilcileri ile STK'ların çalışmalarına 2010 yılında, 2012 yılında tüm hazırlıkların tamamlanması hedef olarak belirlendi (DPT, 2009:26). İstanbul'da kurumsal bir tahkim merkezinin kurulmasına yönelik olarak çalışmaların, Adalet Bakanlığı, SPK, TOBB, TBB, TSPAKB, üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve bu alanda çalışan özel sektör temsilcileri ile ilgili diğer kuruluşlar tarafından yapılacaktır. Bu yönde oluşturulacak altyapının iki temel önceliği var. Bunlardan ilki Uluslararası Tahkim Kanunu ve Medeni Kanun ile uyumlu bir tahkim kanununun yasalaştırılmasıdır. Adalet Bakanlığı, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, Tahkime İlişkin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan hükümler ile Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda yer alan hükümlerin birleştirilerek tek bir tahkim düzenlemesi oluşturulması yolunda çalışmalar yapacaklardır. Diğer öncelik ise aracılık sisteminin geliştirilmesi ile kısa zamanda mahkeme aşamasına gelmeden aracılığın sağlanmasıdır (DPT, 2009:26). Hakem kararlarının tanınması ve tenfizinin kolaylaştırılması konusunda Adalet Bakanlığı HSYK ile birlikte çalışmalarda bulunacaktır.

İstanbul'da bağımsız ve tarafsız yapıya sahip bir tahkim merkezinin kurulması, maliyet, hız ve kararların kesinleşme süreci gibi konularda uluslararası alanda rekabet edebilecek düzeyde olacaktır. Bu gerekçeyle tahkim merkezinde kabul edilecek hakem listesi dışından da taraflara tercih edecekleri hakemleri seçme imkanı tanınması mümkündür. Tahkime İlişkin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan hükümler ile Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda yer alan hükümler birleştirilerek tek bir tahkim düzenlemesi yoluna gidilecek böylece uyuşmazlıkların mahkeme yoluna başvurmadan daha kısa sürede çözülebilmesi için arabuluculuk sistemi geliştirilecektir. Kurumsal olacak arabuluculuk sistemi, hakem kararlarının tanınmasını ve böylece sürecin uzaması şeklinde ortaya çıkan uygulamadan kaynaklanan aksaklıkların giderilmesini sağlayarak finansal sistemde sermayenin geri dönüş hızını muhafaza edecek bir hukuki altyapının oluşmasına ciddi oranda katkıda bulunacaktır (DPT, 2009:6).

Türkiye'de tahkim merkezi dünyadaki diğer örneklerden farklı olarak yasa ile kurulmakta, dün-

yada ise Alman Tahkim Derneği, Amerikan Tahkim Derneği örneklerinde olduğu gibi merkezler dernek olarak kurulmaktadır. Tahkim merkezinin kanunla kurulması tarafsızlık ilkesiyle çelişmekte, tahkim için genel kurulda yer alan üyelerden sadece birinin Adalet Bakanlığı’ndan hâkim olarak atanması diğerlerinin TBB, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, SPK, BDDK gibi sermaye piyasasını düzenleyen kurumlardan oluşması hukuki anlamda tarafsızlık ilkesini ciddi anlamda zedelemektedir.

Mevcut tasarı ile İstanbul Tahkim Merkezi, özel hukuk hükümlerine tabi bir tüzel kişi olarak kurulmakta, merkez, genel kurul, yönetim kurulu, denetçi, danışma kurulu, milli ve milletlerarası tahkim divanları ile genel sekreterlikten oluşmaktadır. İstanbul Tahkim Merkezi’nin genel kuruluna yönetim kurulunu seçmek, tahkim ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine ilişkin uygulanacak kuralları ve bütçeyi onaylama yetkisi tanınmaktadır. Altısı hâlihazırda kurumsal tahkimi bulunan TOBB tarafından, üçü Yükseköğretim Kurulu’na seçilen, Adalet Bakanlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, Borsa İstanbul ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun da birer üye seçme hakkının olduğu genel kurul 24 üyeden oluşmaktadır. Üye dağılımı, İstanbul Tahkim Merkezi’nin bağımsız ve tarafsız yapısına ilişkin şüphe doğurabilir niteliktedir zira birçok üye dolaylı olarak kamu tarafından belirlenmektedir. Tasarıda üye dağılımında asgari beş üyenin hukukçu olması yeterli görülmektedir. Özellikle de genel kurulun, kuralları onaylama gibi yetkilere sahip olduğu düşünüldüğünde, daha çok hukukçudan oluşması tarafsızlık ilkesi bakımından daha olumlu sonuçlar doğurabilecektir.

Tasarı’nın gerekçesinde de vurgulandığı üzere, İstanbul Tahkim Merkezi’nin bağımsız ve özerk yapıya sahip olması milletlerarası bir tahkim merkezi olarak kabul görmesi için elzemdir. Genel kurulun oluşumu, yabancıların uyuşmazlıklarının çözümünü için İstanbul Tahkim Merkezi’ni seçme aşamasında bağımsız bir kurum olmadığı yönünde şüphe duymalarına neden olabilmekte (Çelikboya, 2014) bu ise tahkimin kuruluş amacı olan uluslararası sermaye ile ulusal düzeyde yaşanan çatışmaları çözme misyonuna gölge düşürebilecek riskleri beraberinde getirmektedir.

Sonuç Yerine

Neoliberal politikaların kentte yarattığı dönüşüm, dünya ekonomisinde kentin büyüme fonksiyonunun yanı sıra uluslararası rekabetin içinde de bir ölçek olarak kurulması, kentlerin finansallaşma sürecinde önplana çıkması ile yaşanmaktadır. Finans sermaye üzerine kurulu, bankacılık temelli finans sistemleri alt ve orta gelir gruplarını finansal işlemlere çekerek toplumsal bir tabana oturmakta ve kentsel yaşamadaki etkisini artırmaktadır. 1990’ların sonunda Post Washington Uzlaşması ile yasama, yürütme ve yargının neoliberalleştirilmesi, devletlerin işlevlerinin yeniden tanımlanmasına yol açarak devlet-sermaye ilişkisini doğrudan etkilemiştir. Devlet sermaye ile daha doğrudan bir ilişki kurarak yerel sermaye gruplarını uluslararası rekabetten koruma adına piyasalardaki bilgi asimetrisini ortadan kaldıracak kurumsal ve yasal değişikliklere gitmiştir.

Uluslararası sermayenin, devletin yasal ve kurumsal düzenlemeleri ile sınır bölgelerinde kurulan uluslararası finans merkezlerinde yoğunlaşması, dünya ekonomisi içinde yeni finans merkezlerinin yarattığı avantajlara sahip olan gelişmekte olan ülkelerin finansallaşma sürecine dahil olmasına olanak sağlamaktadır. İstanbul’u uluslararası finans merkezi olarak ayrıcalıklı kılan, sahip olduğu düşük emek maliyeti ve ofis mesafelerinin yakın olmasının yarattığı gayrimenkul avantajlarının sonucu olarak iş yapma maliyetinin diğer finans merkezlerine göre düşük olmasıdır. Uzun vadede hizmetler sektörü merkezli bir büyüme programına sahip olan İstanbul’un iş yapma maliyetinin sağladığı avantaja karşın uluslararası sermayenin yatırımları ve finansal işlemleri için hukuki süreçlerde hız, maliyet ve tarafsızlık beklentisini sağlamaktan uzak olduğu görülmektedir. İstanbul’da tahkim merkezi kurulması, bu beklentileri karşılayacak ve kentin uluslararası finans merkezi olması noktasında hukuki altyapı sistemini tamamlayacak bir hedef olarak ortaya çıkmaktadır.

Tahkim süreci aynı zamanda sermayenin mekânsal olarak yerinin tespiti süreci olduğu için tahkim yasası aynı zamanda tahkimin yeri yasasıdır. Tahkim yasası ile finansallaşmanın sermayenin uluslararasılaşması ve devletin gömülü özerkliğine etkileriyle uyumlu bir yasal düzenlemenin oluşturulması beklenmektedir. Bu nedenle uluslararası finansal sorun ve anlaşmazlıklarının çözümünde tah-

kim kurumu, ulusal mahkemelerin yetkisini sınırlandırmaktadır.

Tahkim merkezleri, hakem kurumu ile yargılama sürecini hızlandıracak ve yargı maliyetlerini düşürecek düzenlemeler anlamına gelmektedir. Böylece uluslararası sermayenin birikim hızını devlet müdahalesine ve bürokratik işlemlere karşı koruyan bu sistem aynı zamanda yargı maliyetlerini düşürerek sermaye hareketlerinin önündeki iktisadi engelleri kaldıran bir hukuki altyapıyı da sağlayacaktır. Tahkim merkezlerinin tarafsız ve bağımsız olması ilkesi son derece önem taşımaktadır. Türkiye’de tahkim merkezinin bir kanun ile kurulması siyasal engellerin ve müdahalelerin önünü açan bir dezavantaj yaratmaktadır.

İstanbul Tahkim Merkezi’nin bağımsız ve tarafsız yapısına ilişkin şüphe doğurabilir gelişmeler içinde en önemlisi genel kurul üyelerinin dolaylı olarak kamu tarafından belirlenmesi ve asgari beş üyenin hukukçu olmasının yeterli görülmesidir. Tahkim merkezinin genel kurulun kuralları koyma yetkisi de dahil olmak üzere çok yüksek yetkilerle donatıldığı göz önüne alındığında hukukçu sayısının yetersizliğinin tarafsızlık ilkesinin işletilebilmesi açısından önemli bir eksiklik olduğu kaydedilmelidir.

Kaynakça

AKYÜZ, Y.(2014), “Internationalization of Finance and Changing Vulnerabilities in Emerging and Developing Economies”, *United Nations*, No:217, November 2014.

BEDİRHANOĞLU, P. (2010) “Küresel Kapitalist Krizin Yeniden Düşündürdükleri: Finansallaşma ve Devlet”, *Praksis Dergisi*, 22(1), ss.41-71.

BLANCO, I. GRIGGS, S. and HELEN SULLIVAN (2014), “Situating the Local in the Neoliberalisation and Transformation of Urban Governance”, *Urban Studies* 2014, Vol. 51(15), pp. 3129–3146, DOI: 10.1177/0042098014549292.

BRENNER, N. (1998), “Global Cities, Glocal States: Global City Formation and State Territorial Restructuring in Contemporary Europe”, *Review of International Political Economy*, 5(1), Spring 1998, pp. 1–37.

BRENNER, N. and Bob JESSOP (2003), *State/Space*, Blackwell Pub., London.

BULUT, B. (2011), “The Role of The Place of Arbitration in International Commercial Arbitration Proceeding Turkey as a Place of Arbitration”, *Ankara Bar Review*, 2011(1), pp. 34-43.

ÇELİKBOYA, L. (2014), “İstanbul Tahkim Merkezi”, <http://www.erdem-erdem.com/articles/istanbul-tahkim-merkezi/>, 02.02.2016.

ÇOŞKUN, Y.(2011), “Does Power of Political Economy and Regulation Make Istanbul a Financial Center?”, Online at <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/36847/> MPRA Paper No. 36847, posted 22. February 2012 14:52 UTC.

DAĞLI, K. ve Y. ÇAKIR (2009) “Türk Sermaye Piyasasında Tahkim Uygulaması ve Etkinleştirilmesine Yönelik Öneriler”, *Sayıştay Dergisi*, 72, ss.27-50.

DEMİRKAN, O. and G. AYDIN (2013), “New Era in Arbitration in Turkey”, <http://www.kolcuoglu.av.tr/Home/OpenDocument/new-era-in-arbitration-in-turkey>, ss. 39-41.

DOUGLAS, M.(2000) “Mega-urban Regions and World City Formation: Globalisation, the Economic Crisis and Urban Policy Issues in Pacific Asia”, *Urban Studies* November 2000, 37, pp. 2315-2335, DOI: 10.1080/00420980020002823.

DPT (2009), “Strategy And Action Plan For Istanbul International Financial Center (IFC-Istanbul)”, DPT yay., Ankara.

DRENNAN, M. (1996) “The dominance of International Finance by London, New York and Tokyo”, in the *Global Economy in Transition*, P.W. Daniels and W.F. Lever (ed.), Longmans Ltd, London.

FU, A. (2015), “Neoliberalism, Logistics And The Treadmill Of Production In Metropolitan Waste Management: A Case of Turkish Firms”, *Urban Studies*, pp.1–19, DOI: 10.1177/0042098015586537

GODECHOT, O. (2013), “Financialization and Sociospatial Divides”, *L’année Sociologique, English Edition*, 63 (1), pp. 1-35.

GÜNDOĞDU, A. ve Seçil DİZMAN (2013) “İstanbul Finans Merkezi Projesinin Swot Analizi İle Değerlendirilmesi ve Dünya Finans Merkezleri ile Kıyaslanması”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, No 1, 2013 ISSN: 1309-8020 (Online).

HARVEY, D., 2004, *Yeni Emperyalizm*, Everest Yayınları, Ankara, ISBN: 9-789752-891890.

HINES, J. R.(2009), *International Financial Centers and World Economy*, The Society of Trust and Estate Practitioners, London.

JESSOP, B. (1983), “Accumulation Strategies, State Forms, and Hegemonic Projects”, in *Kapitalistate*, 10, pp. 89-111.

JESSOP, B. (1994), “Post-Fordism and the State, in *Post-Fordism: A Reader*”, ed. Ash Amin, Oxford: Blackwell, pp. 251-279.

KALKINMA BAKANLIĞI (2014), “Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı”, DPT Yayınları, Ankara.

KOTZ, D. (2008), ‘Neoliberalism and Financialization’, *Political Economy Research Institute*, University of Massachusetts at Amherst, conference paper May 2008.

LAPAVISTAS, C. (2013), *Profiting Without Producing: How Finance Exploits Us All*, Verso Books, London, ISBN: 9781781681411.

MAGDOFF, P. and H. SWEEZY (1987), *Stagnation and the Financial Explosion*, Monthly Review Press, New York.

MARQUIS, T (2012) ,“Finance, Finance Capital and Financial-

ization”. in Fine, B., Saad-Filho, A., Boffo, M. (ed.) *The Elgar Companion to Marxist Economics*, Cheltenham, UK Northampton, MA, USA.

OBENG-ODOOM, F. (2012), “Cities and Economic Development”, *Urban Studies*, 49(1), pp. 219-224, DOI: 10.1177/0042098011425602

OĞUZ, Ş. (2012), “Türkiye’de Kapitalizmin Küreselleşmesi ve Neoliberal Otoriter Devletin İnşası”, *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, Cilt: 45-46, Temmuz-Aralık 2012, ss. 2-16.

PAINCEIRA, J. P. (2012) “Developing Countries in the Era of Financialization: From Deficit Accumulation to Reserve-Accumulation.” in *Financialisation in Crisis*, Costa Lapavitsas(ed.) Brill, Danvers, Boston.

REFERANS GAZETESİ, 14.02.2009

RUTHLAND, T. (2010), “The Financialization of Urban Redevelopment”, *Geography Compass* 4(8), pp. 1167-1178.

SASSEN, S. (2000), “Spatielities and Temporalities of the Global: Elements for a Theorization”, *Public Culture*, 12(1), pp. 215-232.

SASSEN, S. (2001), “Theoretical and Empirical Elements in the Study of Globalization”, I. Rossi (ed.), *Frontiers of Globalization Research: Theoretical and Methodological Approaches*, Springer, Newyork, pp. 287-305.

SUNG-BOK LEE (2000), “Globalization and the Global City: Meeting the Challenges of the Twenty-first century”, *East Asia*, 18 (2), pp.18-35.

TBB (2009), “Feasibility of Istanbul as an International Financial Center: What is required to make Istanbul a Global Financial Centre?”, *An extensive study commissioned by TBB on behalf of the Government of Turkey, A Safe Haven for Investment*, 12 February 2009, Swissotel, Istanbul.

TELLALBAŞI, I. (2011), “Sermaye Birikimi Ve Finansallaşma Türkiye Örneği”, *Doktora Tezi*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

QFC(2015), “Global Financial Centres Index 18”, September 2015.

ÖNDER, Z. (2013), “Istanbul as a Financial Center”, presented at portoroz- Business Conference November 21, 2013.

SEZEN, S. (2002), “The Impact of Globalization on the Organization of Public Administration: Turkish Case”, *Turkish Public Administration Annual*, Vol. 27-28, pp. 3-26.

SLATE, W. (1996), “International Arbitration: Do Institutions Make A Difference?”, *Wake Law Review*, vol.31., pp. 41-64.

ŞAHİN, İ. (2013), “Küresel Kapitalist Krizin Yeniden Düşündürdükleri: Finansallaşma ve Devlet”, *TİSK Akademik Dergisi*, 2013 (II), ss. 135-170.

TBB (2012), “Türkiye Bankalar Birliği 55. Genel Kurul Toplantısı Açılış Konuşmaları”, *Bankacılar Dergisi*, vol. 23, ss.4-21.

THE CITY UK (2011), “The Value of International Financial Centres to the EU Economics”, *Report prepared for the City of London Corporation and TheCityUK by Europe Economics* Published July 2011.

WALTER, I. (1998), “The Globalization of Markets and Financial Center- Competition”, unpublished paper presented at a symposium *Challenges for Highly Developed Countries in the Global Economy* held in honor of Prof. Dr. Horst Siebert at the Institut für Weltwirtschaft, Kiel, Germany, March 20, 1998.